

ՆՕՐՔ ԵՒ ՆԻՇՔ

Երուսաղէմէն, ինքզինքը Պարթեւ Սեւումեան կեղծանունի ներքեւ ծածկող թշշուական մը, «Ազդարար» շաբաթաթերթի մէջ իր չարամիտ ու զրպարտող նկատողութեանց առարկայ կ'ընէ «Միոն»ի Յունուար-Փետրուար միացեալ թիւերուն մէջ հրատարակուած կոչը եւ նպաստից հաշուեկշխոը, եւ անմիտ եկեւմտագէտի հովերով, սակայն փծուն եւ գծուծ հողիի մը բովանդակ գարշութեամբ, կը փորձէ մատնանշել իբր թէ զեղծումներ եւ հաշուական չարաշահութիւններ, որոնք անմտութենէ եւ ծիծաղելլութենէ անդին՝ զգուելի զրպարտութիւններու կը միտին:

Պիտի չուզէինք «Միոն»ի սուղ էջերուն մէջ անդրադառնալ այս զրպարտազդին, եթէ պահ մը մեր միտքէն չանցնէր ծանօթ առածը, թէ բզզացող նաննը ըստ ինքեանքան մը չարժեր, սակայն միտքերը պղտորելու եւ սրտխառնուք պատճառելու կը բնական ծառայել:

Պարթեւ Սեւումեանի նկատողութիւնները իրենց ամբողջութեանը մէջ, այսինքն բոլոր մասերովը, ոչ միայն գարժելի զըրպարտութիւններ են, այլ մանաւանդ չարամիտ անզիտութեան ինքզինքը զոհ ըրած անիմաստ բարբաջանքներու շարք մը:

Թնադատ հաշուագէտը մեզ կը հարցապնդէ թէ ինչո՞ւ «Միոն»ի մէջ հրատարակուած նպաստից հաշուեկշխոի մուտքի բաժնին մէջ մանրամասն չէ տրուած Գեր. Տ. Արտաւազդ Արքեպիսկ.ի, Հոգ. Տ. Սերովքէ Վրբ. Մանուկեանի եւ Գեր. Տեղապահ Հօր միջոցաւ ներկայացուած գումարներուն աղբւրները: Թէ ինչո՞ւ Ամերիկայէն, Կալկաթայէն, Պարսկաստանէն եկած գումարներու լիակատար ցուցակները, նուիրատուններու անուանացանկերովը միասին, չեն հրատարակուած «Միոն»ի մէջ:

Չարամիտ եւ դժբախտ Սեւումեանը չէ ուզած անդրադառնալ թէ վերոյիշեալ գումարները Ս. Աթոռ զրկուած են ու կը ղըրկուին միշտ, չեւերով, առանց նուիրատուններու ցուցակին, իսկ տեղական թերթերու մէջ հանգանակիչ մարմինները կը յայտարարեն արդէն նուիրատուններու անուանացանկերը: Հետեւաբար «Միոն» «Թաքնուած հաշուակալութեան նարտարութիւններ» ի

գործ զնելու պէտք չունէր, Պարթեւ Սեւումեաններու ամենասես եւ խելամուտ աչքերէն խուսափելու համար:

Տակաւին «Ազդարար»ի մեծ հաշուեխոյզը, կը յաւելու թէ երուսաղէմի վանքին Միաբանութիւնը ժողովուրդի անունով հանգանակուած եւ Ս. Աթոռ ղրկուած գումարներուն մեծ մասը կը ծախսէ իրեն համար միայն, եւ շատ չնչին բաժին մը կը յատկացնէ ժողովուրդին: Հաշուեխոյզը չը ուզած արժեւորել որ նպաստից հաշուեկշխոի ելքի բաժնին մէջ երկու տարիներէ ի վեր Ս. Աթոռ եկած շուրջ 40 հազար տինարին 16 հազար տինարը աղքատաց մնունդին, հիւանդներու եւ ժողովուրդի զաւակներու դաստիարակութեան ծախսուած է եւ շուրջ 9 հազար տինար նորոգութեանց եւ ժառ. Վրժրն.ին ի հաշիւ: Տակաւին եթէ նկատի ունենանք որ Միաբանութեան խոհանոցէն 90 հոգիի համար եփուած կերակուրին կէսը Միաբանութենէն դուրս կարօտներու կը բաշխուի, եւ թէ մենք այս զրանին վանքին մէջ ունինք պաշտօնեաններ որոնք կը պահուին որովհետեւ ուրիշ միջոց չունին ապքելու, վերոյիշեալ գումարը 30 հազարի կը բարձրանայ: Թէ ասկէ առաջ Ս. Թարգմանչաց վարժարանի աշակերտներու եւ աշակերտութիւններու թօշակներէն կը գոյանար տարեկան շուրջ 2000 ոսկի, իսկ այժմ հազիւ 400 տարուէ տարի նուազելու պայմանաւ:

Բովանդակ Միաբանութիւնը իր պաշտօնէութեամբը միասին երկու տարիներու ընթացքին Ս. Աթոռ ու եկած գումարներուն մէկ երրորդը հազիւ ծախսած է, իշեցնելով իր կենսական պէտքերը իրենց նուազագոյնին: Միաբանութեան իրաբանչիւր անդամը, բացի բնակարանի, զուրի եւ ելեքտրականութեան թեթեւ ծախքերէն, իբրև որոնունդ՝ ամսական 7 տինար, իբր ամսական՝ 2.5 տինար եւ իբր տարեկան զգեստագին 30 տինար ընդունած է միայն, գումար մը զոր Պաըթեւ Սեւումեաններու նման ոչնչութիւններ իբր զրպանի դրամ միայն կը ծախսն ամսուան մը ընթացքին: Եւ այդ Միաբաններու մէջ կան մարդեր՝ որոնց եղունգը տասը հատ Սեւումեաններ կ'արժէ:

Տակաւին, Պարթեւազգուն Սեւումեանը, յանուն ազգին (խեղճ եւ դժբախտ ազգ որ Սեւումեաններու նման լրբարոյ եւ չա-

րանենգ պաշտպաններու ևս մնացեր) կը պահանջէ եւ կ'ուզէ զիտնալ վանքին եկամուտներուն հաշուեցուցակը, երբ շատ լաւ զիտէ, եթէ չարութիւնը իրեն զրահ չ ըրած, թէ վանքին եկամուտներուն հարիւրին 99ը Խորայէլի մէջ կը մնայ: Վասնզի չկայ երուսաղէմի մէջ հայ մը որ չզիտնայ թէ Ս. Երկրի՝ աղէտէն ի վեր, հակառակ մեր բազմաթիւ դիմումներուն, չորս տարուան ընթացքին, Խորայէլի կառավարութիւնը մեզի տուած է 2500 տինար միայն: Թէ վանքապատկան մեր կալուածներէն գանձուած մեր եկամուտները կը մնան միւս կողմը, որոնցմէ չնոք կրնար օգտուիլ, քաղաքական ծանօթ կացութեան բերումով: Իսկ հին քաղաքի մեր քանի մը հատ ու կտոր կալուածներէն, տարիկան իբրեւ եկամուտ կը ստանանք շուրջ 1600 տինարի չնշին գումար մը լոկ:

Ակնարկելով տակաւին իբր թէ մեր ունեցած զաղտնի եկամուտներուն եւ մանաւանդ մեր զանոնք տնտեսել չի զիտնալուն, սեւերես Սեւումեանը կը յայտարարէ թէ վանքը ի վիճակի չէ եղած իրեն պէս կովերէ կազմուած կովտունը պահել, եւ ասիկա վարչական տկարութիւն կը նկատէ, թէ վանքի տպարանը եկամուտի մեծ աղբիւր կրնայ ըլլալ, թայց իմաստուն կերպով չի տնտեսուիր, թէ զաղտնի պահուած փոխառութիւններ եղած են եւ չեն յայտնուած, աւելին՝ թէ վանքը այլեւս պէտք չունի արտաքին օժանդակութեան եւ եղած կոչերն ու խնդրանքները դրամ կորզելու կը ծառայեն միայն:

Որբան բառ, այնքան սուս եւ զրպարտութիւն, զոր ոչ թէ ազգային՝ այլ մարդկային ամենադոյզն զգացում ունեցող մը պիտի թոյլ չի տար ինքինքին այս կարգի վերագրումներ ընելու Հաստատութեան մը համար, որ միշտ, եւ մանաւանդ անցնող չորս տարիներու ընթացքին, ի գործ դրաւ եւ կը զնէ այնպիսի զոհողութիւններ՝ որոնք ուսկի տառերով միայն պէտք է արձանագրուին: Սղէտի սկիզբէն ի վեր Ս. Յակոբեանց Միաբանութիւնը, իր սրբազան պետրէն սկսեալ մինչեւ յետին Միաբանը, կը շարունակեն անսասան կենալ իրենց պարտականութեանց զիծերուն վրայ, հովանաւորելով, հիւրընկալելով, սփոփելով եւ մնուցանելով վանքը ապաստանած եւ անոր

շուրջը եղող բովանդակ հայ հասարակութիւնը մէկ կողմէն, ու հակելով ազգին պարծանոքը եղող Սուրբ Տեղեաց իրաւանց միւս կողմէն:

Զկայ երուսաղէմի մէջ հայ մը, եթէ հայու արիւն եւ զգացում ունի անշուշտ, եւ եթէ թուրքէն աւելի թրքաբարոյ չէ, որ չզիտնայ եւ չուզէ զնահատել այս բոլորը: Թէ երեք ամիս է որ մենք պարտքով կ'ապրինք, եւ տակաւին վճարումը չենք ըրած մեր պաշտօնեաններուն, սպասելով դուրսէն ակնկալուած գումարներու:

Պարթեւ Սեւումեանները ամենադոյզն զաղափարը ունի՞ն թէ ժողովուրդին անունով Ս. Աթոռ եկած գումարները ի՞նչ չափով եւ մանաւանդ ինչ կերպերով չը բաշխըին: Թէ պատահած է երբեւից որ զաղթական կամ չքաւոր հայ մը դիմած ըլլայ Ս. Աթոռոյ վարչութեան, հացի, կերպակուրի, գեղի, բնակարանի եւ զանազան պէտքերու ի խնդիր, եւ մերժուած ըլլայ: Սակայն մեղքը Պարթեւ Սեւումեանի նման ապաբարոյ վիժուկներունը չէ, ամէն ժողովուրդ ունի իր անօգտագործելի տականքը եւ նետեւաբար արտաքսելի: Սակայն արտաքնոցն ալ իր մուկերը ունի, որոնք Պարթեւ Սեւումեանի նման զիտեն զգացնել իրենց գոյութիւնը: Յանցանքը անոնցն է, որ այդ մուկերը հիւրընկալելու պատիւը կ'ընեն իրենք իրենց:

Սմբողջ եզիապոսի հայութիւնը զիտէ թէ մեր միակ փոխառութիւնը եղած է 16 հազար ոսկի, որուն կարեւոր մասը վնարուած է Ս. Աթոռէն ներս ի հաշիւ ուրիշ փոխառութիւններու եւ աւանդ գումարներու, լուսահոգի կիւրեղ պատրիարքի օրով Ս. Աթոռոյ տրամադրութեան ներքեւ դրուած զանազան ազգայիններու կողմէն: Թէ հակառակ տպարանի մէջ ի գործ դրուած աշխատանքին, կարելի չէ եղած զայն եկամուտի կարեւոր աղբիւր մը դարձնել, որովհետեւ տպուած զիւրեղը, մեծաւ մասամբ կրօնական եւ ազգային, դիւրութեամբ չեն վաճառուիր, շնորհիւ Պարթեւ Սեւումեաններու նման ազգապարծան մտաւորականներու, որոնք սինէմայի ու քլամներէն եւ կաշիի ու ցորենի արժեգիններէն զատ ոչինչ զիտեն կարդալ: Թող թէ վանքին տպարանը հակառակ տնտեսական այս կացութեան շատ աւելի արդիւնաւոր եղած է քան ասկէ առաջ:

իսկ սուտերուն ամենէն անսարգը այն լայտարարութիւնն է, որուն համածայն իր թէ Ս. Էջմիածին եպիսկոպոսացման գացող երեք վարդապետներուն համար ծախսուած է 9000 ռոկի, երբ երեքին համար եղած իրական եւ ընդհանուր ծախսը 876 ռոկի է միայն, Պէյրութի մէջ Գեր. Տ. Խորէն Եպիսկոպոսի եւ Գեր. Տեղապահ Հօր միջոցաւ համգանակուած գումարէն: Եւ տակաւին խել մը չարամիտ եւ անիմաստ ցափուութիւններ, զրաբանութիւններ եւ պահանջներ, բոլորն ալ յանուն մեր թշուառ ազգի շահերուն, որոնք սակայն ընականոն մտքի մը արտայայտութիւններ չն թուիր ըլլալ, եւ որոնց արտաքերման ծեւն ու ոգին թափանցիկ կերպով ի յայտ կը բերեն թէ ինչպիսի ինկած նկարագիր մը ունի ստութեան եւ զրպարտութեան թնգուկը եղող Պարթեւ Սեւումեան կեղծանունին ներքեւ ինքզինքը վատօրէն ծածկող խրութիւնակը: Մինչեւ հոս հետեւեցանը իր ստութեանց եւ զրպարտութեանց շարքին, այժմ զանք վեր հանելու այն ոգին որ «Ազգարար»ի էջերուն մէջ փուած է իր մաղձը, հաւանաբար դժբախտ արձագանգը լինել ուզելով բոլոր անոնց՝ որոնց ըննադատութիւնները, Ս. Աթոռոյ նկատմամբ, տարիներէ ի վեր ամենատրտում խճուանքը կը կազմեն ամբողջովին կամաւոր ու չարամիտ սխալներու, որոնք ուրիշ բանի չն ծառայեր բայց արձագանգը ըլլալու համար միայն այն անխիլճ զրպարտիչներուն, զուրկ մարդկային տարրական զգացումներէն, որ թուրքի մը վայել մեղսակցութեամբ նայած են միշտ ազգապարծան այս Հաստատութեան եւ անոր բոլորանուէր ծառայութեան լծուած զինորիեալ Միաբանութեանը:

Եթէ յանուն նշմարտութեան եւ ազգին խօսող Պարթեւ Սեւումեանը կը հաւատայ իր ըսածներու նշգութեան, ինչո՞ւ իր բո՞ւն անունով չի ներկայացներ իր զրպարտագիրը: Վասնզի կեղծանունի մը ներքեւ կը ծածկուին (այս կարգի յօդուածներու պարագային) անո՞նք միայն, որոնք կ'ամչնան իրենց գործէն: Անո՞նք միայն, որոնք մութին մէջ հարուածել կը փորձն, նման գողերու եւ աւազակներու՝ որոնք կը վախնան լոյսէն: Տակաւին անո՞նք միայն, որոնք գիտեն թէ նշմարտութիւնը կրնայ բռնել իրենց օծի-

քէն եւ պահանջել որ հաշիւը տան իրենց ստութեանց եւ զրպարտութեանց: Սյդ հաշուետութեան ինքզինքը արդէն խել անատակ ըրած է Պարթեւ Սեւումեանը, ապաստանելով կեղծ դիմակի մը ետեւ: Սակայն զայն կը պահանջնը «Ազգարար» շարաթաթերթէն, որ, կամ փաստերով ապացուցէ իր հիւրընկալած յօդուածին նշմարտախօսութիւնները, եւ կամ պարկեշտ ըլլայ մեզի յայտարարելու բուն անունը գրպարտիչին՝ որ արդէն իր ըսածներուն անվաւեր ու կեղծ ըլլալը կը յայտարարէ իր ստանունին անարի լրբութեամբը:

Սյա առիթով կուզենք մատնանշել պարագայ մը, թէ «Ազգարար», իր հրատարակման առաջին մէկ օրէն, մեր մամուլի Աւուկաւանն է եղած, հիւրընկալելով միշտ, մեղսապարտ եւ մեր ժողովուրդի շահերուն դէմ եւ պատուին ու արժանապատուութեան հակոտնեայ զրութիւնները: Հակառակ իր խմբագիրներու եւ տէրերու փոփոխման, երուսաղէմի Ս. Աթոռոյ նկատմամբ իր դիրքը անբացատրելի բաելու աստիճան եղած է ապաբարոյ եւ չարանենգ: Գայթակղութիւններ եւ յուի կողմեր միայն տեսնել ուզելու իր տրտում եւ ցաւառիթ ախորժակները եւ հետաքրքրութիւնը վատառողջ հոգեբանութեան մը ցուցանիշը կազմած են առաջին մէկ օրէն: Ճշմարտութեան նախանձախնդրութիւնը չէ անշուշտ պատճառը իր այս կեցուածքին, այլ անհեթեթ, զուեհիկ եւ անխիղճ այն զգացումը՝ որ մեղանչումն իսկ է հրտպարակագրի մը ամենէն տարրական պարտականութեան: Երուսաղէմի հայոց դարաւոր Սթոռը նըւիրական ու ծանր պարտականութիւններ ու պարտաւորութիւններ ունենալով հանդերձ, կը սպասէ առնուազն իրաւունքի, արդարութեան զգացում մը՝ մեր ժողովուրդին միտքը առաջնորդելու կանչուած մեր մամուլի ներկայացուցիչներէն: Եւ չի սպասեր որ անոնք կոյանցի վերածած իրենց էջերը, անոր մէջ հիւրընկալելու յօժարին ամէն կարգի ցափուտուք եւ գարշանք:

Կը սպասենք «Ազգարար»ի լուսաբանութեան եւ մեր պահանջքը գոհացնող յայտարարութեան՝ իր նկատմամբ գործնական բայլերու դիմելէ տուազ:

Թող թէ «Ազգարար»ներուն միջոցաւ արտայայտուած զրպարտագրերը ինքնին

գերազոյն ապահովութիւնը կուտան մեր ժողովուրդի պարկեցա ու գիտակից դաստուն, թէ բանը ինչումն է, թէ շան գլուխը ուր է թաղուած եւ թէ ինչ հաշիւներ կ'ուզեն սակարկել ու կարկտնել այս կարգի հաջոցներուն հեղինակները:

Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Աթոռը նոր չէ որ առարկայ եղած պիտի ըլլայ Հայ ժողովուրդի սիրոյն եւ պաշտամունքին: Հայ ժողովուրդը զիտէ թէ ինչ եղած է ան անցեալի մէջ եւ ինչ կը նշանակէ իր դերը մեր կրօնական եւ ազգային արձէքներու եւ արժանապատութեանց ի իմնդիք, որուն բուն կոչումն է եղած Սուրբ Երկրի մէջ ի վաղուց անտի Հայ Եկեղեցւոյ պատկանած Սրբավայրերու եւ ազգային իրաւունքներու պահպանման գործը: Այդ նպատակին ուղղուած են բովանդակ Միաբանութեան եւ ազգին բարոյական եւ նիւթական գոհողութիւնները, մտաւորական տըգնութիւնները եւ կրթական տաժանքները, անկորոյս պահելու համար Հայ Եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդին իրաւունքները, միջազգային քրիստոնէութեան այս ոստաննին մէջ, եւ անոր անունն ու պատիւը պահպանել այն բարձրութեան վրայ, ուր մեր պատուական նախնիք այնքան սքանչելի իմաստութեամբ կրցած են հանել զայն: Հայ Երուսաղէմը վանք մը եւ Միաբանութիւն մըն է որ անցեալէ մը, հոգեւոր կեանքի եւ փառքի օրերէն կուգայ, ու կը դիմէմիշտ դէպի բարձր հակատագիր մը, առանց մեկուսացնելու ինքզինքը սակայն հանդէպ ազգի կարիքներուն: Իսկ իբրև ուխտավայր քրիստոնեայ Հայ սերունդներու, որոնք դարբուզ իրենց խունկին, արցունքին եւ լումային հետ բերած են նաեւ իրենց հոգիներուն վիշտն ու քաղցրութիւնը, կրկնապէս հարստացնելու եւ նուիրականացնելու համար այս հոգեւոր եւ ազգային Ուխտը, Երուսաղէմի Աթոռը կը զբաւէ տեղ մը, որուն կրօնական տարածքը հոգիներու վրայ, վեր կը մնայ չափերէ եւ բաղդատութիւններէ:

Այս Աթոռը ըրած է եւ կ'ընէ իր կըրածը, արդար է որ մարդիկ պատիկ չի տեսնեն այդ ամէնը, թող ըլսուին բաներ որոնք տեղի չեն ունեցած չարամտօրէն թեւադրուած կերպարանքներու տակ: Կը բաւէ որ գտնուեցան մարդիկ որ չուզեցին զգա-

ցակից ըլլալ մեզի եւ Հաստատութեան այս աղէտին առիթով. այդպահիսներուն խղճմտանքին տագնաաը իրենց պէտք է բաւէր: Անոնք լաւ կ'ընեն որ ներկուած ակնոցներով չնային այս Հաստատութեան, այլ այն պարկեցա աչքերով, որոնցմով իրենց պապերը տեսան այս Աթոռը խոսվող տագնաաըները: Ս.յսքանը չէինք ուզեր ըսել, բայց ստիպուեցանք ըսելու, որովհետեւ յաւիտենական է ծշմարտութիւնը, «աչք զո՞ւ եւ ոչ տեսաննեն, ականջք գոն եւ ոչ լսեն»: Բաց են մեր խօսքերը մեր հաշիւներուն պէս եւ պարզ մեր հակատները մեր սիրտերուն նման, ով որ ըսելիք մը ունի եւ իրաւոնք մը զայն ըսելու թող գայ բարով: Ս. Աթոռոյ Միաբանութիւնը իր սրտագին զոհողութիւններու եւ հերոսացումի շրջանն է որ կը բոլորէ, ինչոք տարիներէ ի վեր, եւ ինքը միայն գիտէ թէ ինչ ծանրածանը դժուարութիւններով կը շարունակուի կանգուն մնալ այս նուիրական Հաստատութիւնը, շնորհիւ եկեղեցանուէր մեր ժողովուրդի ազնիւ զաւակներուն բարեկարութեանը եւ Միաբանութեան կորովին, որոնք անտարակոյս լուսաբանութեան եւ զատագովութիւններու չեն կարօտիր:

ԽՄԲ.

Յ. Գ. — Յաջորդիւ պիտի անդրադառնանք «Ազդարար»ի դերին եւ գործունէութեան կերպին, մեր հանրային կեանքէն ներս. թէ ի՞նչ պատճառներու կը հապատակի իր ծնունդը, ի՞նչ ազդեցութիւններու՝ իր ուղղութիւնը, եւ թէ մանաւանդ ինչո՞ւ այդ դժբախտ թերթուկը առաջին մէկ օրէն ստիպուեցաւ վերածուելու խողովակի մը՝ ուրկէ մարդիկ իրենց աղտեղութիւնները կը հոսեցնեն լոկ:

